

רש"י פרשת נצבים

פרק כט

(ט) אתם נצבים – מלמד שכנסם משה לפני הקדוש ברוך הוא ביום מותו להכניסם בברית!
 ראשיכם שבטיכם – ראשיכם לשבטיכם¹: זקניכם ושטריכם – החשוב חשוב קודם ואחר
 כך כל איש ישראל¹: (י) מחטב עציך – מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו
 גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים (יהושע ט ד) ויעשו גם המה בערמה, ונתנם משה
 חוטבי עצים ושואבי מים²: (יא) לעברך – להיותך עובר בברית. ולא יתכן לפרשו כמו
 להעבירך אלא כמו (לעיל ד יד) לעשותכם אותם³: לעברך בברית – דרך העברה כך היו
 כורתים ברית עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתים, כמו שנאמר (ירמיה לד
 יח) העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו⁴: (יב) למען הקים אותך היום לו לעם – כל
 כך הוא נכנסו לטרוח למען קיים אותך לפניו לעם⁴: והוא יהיה לך לאלהים – לפי שדבר לך
 ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת לכך הוא אוסר אתכם בשבועות
 הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם עד כאן פירשתי לפי פשוטו של
 פרשה⁵ ומדרש אנדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה
 קללות חסר שתים הוין ממ"ט שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו
 התחיל משה לפייסם⁵ אתם נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי
 אתם קיימים לפניו: היום – כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר כך האיר לכם וכך
 עתיד להאיר לכם והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו ואף הפרשה
 שלמעלה מזוט פיוסין הם⁶: אתם ראיתם – את כל אשר עשה דבר אחר אתם נצבים לפי
 שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממשה ליהושע לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרום וכן
 עשה יהושע וכן שמואל (שמואל א' יב ז) התיצבו ואשפטה אתכם כשיצאו מידו ונכנסו לידו

¹ עי' ילקוט שמעוני דברים (פרק כט - המשך רמז תתקמ), ראשיכם שבטיכם אף על פי שמניתי לכם ראשים ושופטים ושוטרים כלכם שוין לפני שנאמר וכל איש ישראל.

עי' ירושלמי הוריות (דף יט ע"א), ריב"ל אמר ראש וזקן וזקן קודם שאינו ראש אם אינו זקן מה טעמא אתם נצבים היום כולכם וגו' וכתוב ויאסף יהושע את כל זקני ישראל שכמה. משה הקדים ראשים לזקנים יהושע הקדים זקנים לראשים משה על ידי שהיו הכל תלמידיו הקדים ראשים לזקנים יהושע ע"י שלא היו הכל תלמידיו הקדים זקנים לראשים.

² עי' תנחומא (נצבים פרק ב) מחוטב עציך אמר רבי יצחק בן טבלי מלמד שבאו הגבעונים אצל יהושע בן נון וקבלן שנאמר (יהושע ט) ויעשו גם המה בערמה וגו' מהו גם המה ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלן. ועי' יבמות עט ע"א: ונתינים דוד גזר עליהם משה גזר עליהם דכתיב מחוטב עציך עד שואב מימין משה גזר לההוא דרא דוד גזר לכולי דרא.

³ עי' מדרש תנחומא נצבים פרק ג: לעברך בברית ה' אלהיך וגו' שלש כריתות כרת הקב"ה כשיצאו ממצרים אחת כשעמדו לפני הר סיני ואחת בחורב ואחת כרת הקדוש ברוך הוא עמהן כאן מפני שאותו הברית שכרת עמהן בסיני בטלוה ואמרו אלה אלהיך לפיכך חזר וכתר עמהן בחורב וקבע עליה קללה למי שחוזר בדבריו ואין לשון לעברך אלא כאדם שאומר לחבירו העבר בך קללה אם אתה חוזר בי בדבר הזה וכן אתה מוצא כשהכעיסו ישראל והלכו בגלות מה דניאל אומר וכל ישראל עברו את תורתך ותתך עלינו האלה והשבועה (דניאל ט) ואין אלה אלא לשון קללה שנאמר (במדבר ה)

⁴ תנחומא נצבים ג: למען הקים אותך וגו' שלא אחזור בדבר שנשבעתי לאבותיכם

⁵ עי' מדרש תנחומא (נצבים פרק א) אמר חזקיה בנו של רבי חייא למה נסמכה פרשה זו לפרשת קללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר אחת או שתים שנאמר בפרשה זו חוץ מארבעים ותשע שנאמרו בת"כ מיד הוריקו פניהם ואמרו מי יכול לעמוד באלו מיד קרא אותן משה והיה מפייסן

⁶ שם: אתם נצבים היום מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים אף אתם כשאפלה לכם עתיד להאיר לכם אור עולם שנאמר (ישעיה ס) והיה לך ה' לאור עולם אימתי בזמן שתהיו כלכם אגודה אחת שנאמר (דברים ד) חיים כלכם היום בנוהג שבעולם אם נוטל אדם אגודה של קנים שמא יכול לשברם בבת אחת ואלו נוטל אחת אחת אפי' תינוק משברן וכן את מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת שנאמר (ירמיה ג) בימים ההמה ובעת ההיא נאם ה' יבואו בני ישראל ובני יהודה יחדו וגו' כשהן אגודים מקבלין פני שכינה:

של שאול⁷: (יד) ואת אשר איננו פה – ואף עם דורות העתידים להיות⁸: (טו) כי אתם ידעתם וגו' ותרואו את שקוציהם – לפי שראיתם האומות עובדי עבודה זרה ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם פן יש בכם וגו' (פסוק יז) לפיכך אני צריך להשיבכם⁹: (מז) ותרואו את שקוציהם – על שם שהם מאוסים כשקצים¹⁰: גלליהם – שמוסרחים ומאוסין כגלל¹¹: עין ואבן – אותן של עצים ושל אבנים ראיתם בגלוימ לפי שאין הגוים יראים שמא יגנבו אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי משכיתם הם לפי שהם יראים שמא יגנבו¹²: (יז) פן יש בכם – שמא יש בכם: אשר לבבוס פנה היום – מלקבל עליו הברית: שרש פרה ראש ולענה – שרש מגדל עשב מרע כגידין שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם¹³: (יח) והתברך בלבבו – לשון ברכה יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא יבואוני קללות הללו אך שלום יהיה לי¹⁴: והתברך – בינדר"א שי"י בלע"ז (יברך את עצמו) כמו והתגלח והתפלל: בשררות לבי אלך – במראית לבי כמו (במדבר כד יז) אשורנו ולא קרוב כלומר מה שלבי רואה לעשות¹⁵: למען ספות הרוה – לפי שאוסף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם וגורם עתה שאצרפם עם המזידק ואפרע ממנו הכל וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא ליה הטאי שלותא על זדנותא שאוסף לו אני השגנות על הזדנות¹⁶: הרוה – שוגג שהוא עושה כאדם שכור שלא מדעת¹⁷: הצמאה – שהוא עושה מדעת ובתאוה¹⁸: (יט) יעשן אף ה' – על ידי כעס הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן (ש"ב כב ט) עלה עשן באפו ואף על פי שאין זו לפני המקום הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ¹⁹: וקנאתו – לשון חמה אנפרטמינ"ט [חמה] אחיזת לבישת נקמה ואינו מעביר על המדה²⁰: (כ) הכתובה בספר התורה הזה – ולמעלה הוא אומר (לעיל כח סא) בספר התורה הזאת גם כל חלי וכל מכה וגו' הזאת לשון נקבה מוסב על התורה הזו לשון זכר מוסב על הספר ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות בפרשת הקללות המפחא נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זה לזה לכך אמר הזאת וכאן המפחא נתונה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה לפיכך לשון זכר נופל אחריו שהלשון נופל על הספר²¹: (כה) לא ידעום – לא ידעו בהשם גבורת אלהות²²: ולא חלק להם – לא נתנם לחלקם ואונקלוס תרגם ולא אוטיבא להון לא הטיבו להם שום טובה ולשון לא חלק אותו אלוה שבחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק²³: (כז) ויתשם ה' – כתרנומו וטלטלינון וכן (ירמיה יב יד) הנני נותשם מעל אדמתם: (כח) הנסתרת לה' אלהינו – ואם תאמרו מה בידינו לעשות אתה מעניש את הרבים על ההרורי היחיד שנאמר (פסוק יז) פן יש בכם אישא וגו' ואחר כך (פסוק כא) וראו את מכות הארץ ההיא והלא אין אדם יודע טמונותיו של חבירו אין אני מעניש אתכם על הנסתרות שהן לה' אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים נקוד על לנו ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים

⁷ שם: אמר להם משה לישראל אע"פ שהיסורין הללו באין עליכם יש לכם עמידה לכך נאמר אתם נצבים היום כולכם ד"א מפני מה עשאו משה מצבה מפני שמתמשין מדעת לדעת מדעת משה לדעת יהושע מדעת יהושע לדעת הזקנים ואף יהושע עשאו מצבה שנאמר (יהושע כד) ויאסוף יהושע את כל זקני ישראל שכמה ואף שמואל שמתמשין מדעתו לדעת מלכים עשאו מצבה שנאמר (שמואל א יב) ועתה התיצבו ואשפטה אתכם

⁸ תנחומא נצבים ג: ולא אתכם לבדכם אלא אף הדורות העתידין לבא היו שם באותה שעה שנאמר כי את אשר ישנו פה אמר רבי אבהו בשם ר' שמואל בר נחמני למה כתיב כי את אשר ישנו פה וגו' ואת אשר איננו פה לפי שהנשמות היו שם ועדיין גוף לא נברא לכך לא כתיב בהן עמידה

⁹ עי' מדרש תנחומא (נצבים פרק ג) בא וראה מעשה העכו"ם אם היתה של עין או של אבן היתה מונחת בחוץ או בפנים נוהג בה הפקר שנאמר ותרואו את שקוציהם וגו' היתה של כסף וזהב הכניסה בחדרי חדרים ויזהר בה וישמרה שלא יגנבוה בני אדם שנאמר כסף וזהב אשר עמהם אמר רבי אליעזר תבא מארה על לבן שאמר ליעקב למה גנבת את אלהי (בראשית ל) לעצמה אינה יכולה להציל את הגנבה לאחרים היאך יכולה להציל אבל ישראל אינן כן שהן עובדין להקב"ה שכתוב בו הוא תהלתך והוא אלהיך וגו' הוא משמר את ישראל כאב המשמר את הבן שנאמר (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל:

עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה¹⁰: פרק ל

(ג) ושב ה' אלהיך את שבותך – היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן שהשכינה כביכול שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם¹¹ ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גלויות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוהו בידיו ממש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעיה כז יב) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן (ירמיהו מח מז) ושבתו מואב^{xx}: (יא) לא נפלאה היא ממך – לא מכוסה היא ממך כמו שנאמר (דברים יז ח) כי יפלא ארי יתכסי (איכה א ט) ותרד פלאים (איוב מ ג) ותרד במטמוניות מכוסה חבוש בטמון¹²: (יב) לא בשמים היא – שאלו היתה בשמים היית צריך לעלותה אחריה וללומדה¹³: (יד) כי קרוב אליך – התורה נתנה לכם בכתב ובעל פה^{xxi}: (טז) את החיים ואת הטוב – זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי לך המות והכתוב מפרש והולך היאך¹⁴: (טז) אשר אנכי מצוך היום לאהבה – הרי הטוב ובו תלוי^{xxi i}: וחיות ורבית – הרי החיים^{xxi i i}: (יז) ואם יפנה לבבך – הרי הרע^{xxi v}: (יח) כי אבד תאבדון – הרי המות^{xxv}: (יט) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ – שהם קיימים לעולם וכאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התרתי בכם בכל זאת¹⁵ דבר אחר העידתי בכם היום את השמים וגו' אמר להם הקדוש

¹⁰ ע"י סנהדרין (דף מג ע"ב) אלעזר ברבי שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי ועד השתא מאי טעמא לא איענוש אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל ע"ן שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי רבי יהודה אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא

¹¹ ע"י ספרי פרשת בהעלותך (פיסקא כו) רבי עקיבא אומר אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאומרו אמרו ישראל לפני המקום פדית את עצמך. את מוצא שכל מקום שגלו שכינה עמהם שנא' שם א ב הגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים בבית פרעה. גלו לבבל שכינה עמם שנא' ישע' מ"ג למענכם שולחתי בבלה גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר שם סג מי זה בא מאדום. וכשהם חוזרים שכינה חוזרת עמהם שנא' דברים ל ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב

¹² ע"י ד"ר (פרשה ח פסקה ב) ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן שנאמר (איוב כח) ונעלמה מעיני כל חי אלו החיות ומעוף השמים נסתרה אלו המלאכים מנין שנאמר (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים א"ל בני ממלאכי השרת היא נפלאה אבל מכם אינה נפלאה מנין ממה שקרינו בענין כי המצוה אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך:

¹³ ע"י עירובין (דף נה ע"א) והיינו דאמר אבדימי בר חמא בר דוסא מאי דכתיב לא בשמים היא ולא מעבר לים היא לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה רבא

¹⁴ ע"י פרקי דרבי אליעזר פרק טו, ר' אליעזר אומר אני שמעתי באזני ה' צבאות מדבר ומה דבר אמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע אמר הב"ה הרי שני דרכים הללו נתתי לכם לישראל אחת של טובה ואחת של רעה של טובה של חיים של רעה של מות של טובה יש בה שני דרכים אחת של צדקה ואחת של חסד ואליהו???

¹⁵ ע"י ספרי (האזינו פסקא א) העיד בהם את השמים שנאמר דברים ל העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ. קלקלו בשמים שנא' ירמיה ז האינך רואה מה הם עושים שנאמר הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כוונים למלכת השמי'. העיד בהם את הארץ שנא' שם ו שמעי ארץ הנה אני מביא רעה. קלקלו בארץ שנאמר הושע יב מזבחותם כגלים על תלמי – לא טוב??

וע"י שם: ד"א האזינו השמים היה רבי בנאה אומר בזמן שאתם מתחייבים אין פושטים בו יד אלא עדים שנא' יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ואח"כ בני אדם שמשמש' ובאים שנא' ויד כל העם באחרונה בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם וחרה אף ה' בכם ועצר השמים ואחר פורענו' משתמשת ובאה שנא' ואבדתי בהם. ובזמן שישראל עושים רצונו של מקו' מה נאמר בהם הושע ב והיה ביום ההוא נאם ה' אענה את השמים והארץ תענה וזרעתיה לי בארץ. ד"א

ברוך הוא לישראל הסתכלוח בשמים שבראתי לשמש אתכם שמו שנו את מדתם שמו לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם כענין שנאמר (קהלת א ה) וזרח השמש ובא השמש הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם שמו שנתה מדתה שמו זרעתם אותה ולא צמחה או שמו זרעתם חטים והעלתה שעורים ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות לא שנו את מדתם אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה¹⁶: ובחרת בחיים – אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים כאדם האומר לחבירו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך ועל זה נאמר (תהלים מז ה) ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך¹⁷:

¹⁶ עי' שם: ד"א האזינו השמים ואדברה. אמר לו הקב"ה למשה אמור להם לישראל הסתכלתי בשמים ובארץ שבראתי לשמשכם שמו שינו את מידת' או שמו גלגל חמה אינו עולה אלא מן המזרח ומאיר לכל העולם כולו ולא כענין שנא' וזרח השמש ובא השמש. ולא עוד אלא שמח לעשות לי רצוני שנא' והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח: ותשמע הארץ אמרי פי. הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמו שינתה את מדתה שמו זרעתם ולא צמחה שמו זרעתם חטים והעלית שעורים או שמו פרה אינה דשה ואינה חורשת היום או שמו חמור זה אינו טוען ואינו הולך. וכן לענין היום הוא אומ' ירמיה ה ואותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתתי חול גבול לים שמשעה שגזרתי על הים שמו שינה את מדותיו ואומר אעלה ואציף את העולם לא כענין שנא' איוב לח ואשבר עליו חוקי ואומר עד פה תבוא ולא תוסיף ולא עוד אלא שמצטער ואין יכול מה לעשות כענין שנא' יהמו גליו ולא יוכלו והרי דברי' ק"ו ומה אלו שלא נעשו לשכר ולא להפסד אם זוכים אין מקבלים שכר ואם חוטאים אין מקבלים פורענות ואין חסים על בניהם ועל בנותיהם לא שינו את מדתם אתם שאם זכיתם אתם מקבלים שכר ואם חטאתם אתם מקבלים פורענות ואתם חסין על בניכם ובנותיכם עאכ"ו שאתם צריכים שלא תשנו את מדותיכם.

¹⁷ עי' ספרי פרשת ראה (פיסקא א) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. לפי שנאמר דברים ל החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה שמו יאמרו ישר' הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהם שנרצה ת"ל שם ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים אחד שתחלתו מישור וסופו קוצים ואחד שתחלתו קוצים וסופו מישור והי' מודעי את העוברים ואת השבים ואומר להם שאתם רואים שביל שתחלתו מישור בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך במישור וסופו לצאת בקוצים ואתם רואים שביל זה שתחלתו קוצים בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך בקוצים וסופו לצאת במישור. כך אמר להם משה לישראל אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים בשנים ושלשה ימים הם מצליחים בעולם הזה וסופו לדחות באחרונה שנאמר משלי כד כי לא תהיה אחרית לרע ואומר קהלת ד הנה דמעת העשוקים ואומר שם הכסיל חוסק את ידיו ואומר משלי ד דרך רשעים באפיל' והם רואים את הצדיקים כשהם מצטערים בעולם הזה בשנים ושלשה ימים מצטערים וסופן לשמוח באחרונה שנאמר דברים ח להטיבך באחריתך ואומר קהלת ז

?	i
	ii
	iii
	iv
	v
	vi
	vii
	viii
	ix
	x
	xi
	xii
	xiii
	xiv
	xv
	xvi
	xvii
	xviii
	xix
	xx
	xxi
	xxii
	xxiii
	xxiv
	xxv